

gospićko-senjski i Želimir Puljić, (tada) biskup dubrovački i predsjednik Vijeća za inozemnu pastvu HBK i BK Bosne i Hercegovine.

»Čovjek je biće upućeno na druge i sve je primio od drugih: život s unutar-njom kompozicijom od Stvoritelja i roditelja, uvjete za razvoj, spoznaje, kulturu, vrijednost. Čovjek nije moguć bez drugih. Ali u čovjeka je upisan poziv na ljubav, sebedarje, zajedništvo, napose ono bračno i obiteljsko. On je i iz tog vidika upućen na druge, drugoga. Čovjek je biće koje u svojim unutarnjim i vanjskim silnicama ipak izabire, slaže misli i želi biti svoj, original. I na kraju, čovjek ipak stoji u rascjepu između biti svoj, samostalan i biti zajedništvo. U srži bića osta-

je sam pred i prema mnogima i prema Bogu. No, jedno je temeljno, da on jest samac, ali nije osamljen. S jedne strane čovjek je Božje voljeno biće, kojeg on slu-ti i traži ali osjeća da ga i Bog traži i brine se o njemu. Čovjek osjeća da mu je srce nemirno dok se ne smiri u Bogu. Pasto-ral samaca se može kvalitetno dogoditi i događati, kroz temeljitu reviziju i reorga-nizaciju sadašnjeg crkvenog djelovanja«, istaknuo je u tekstu dr. Pero Aračić.

Zbornik je namijenjen pastoral-nim djelatnicima, ali i svima onima koje zanima ta, po mnogo čemu, izazovna i suvremena tematika. Grafičko rješenje korica je i ovaj put uspješno riješila Ro-mana Kašaj.

Adolf Polegubić

Ivo DŽINIĆ – Ivica RAGUŽ (ur.), »Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega«. Zbornika radova u čast prof. dr. sc. Peri Aračiću prigodom 65. obljetnice života, Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu, Đakovo, 2009., 621. str.

Povodom 65. rođendana našeg uvaženog, i po dugogodišnjem plodonosnom radu zapaženog, pastoralnog teologa prof. dr. sc. Pere Aračića, kao dar zahvalnosti i poštovanja za njegov doprinos pasto-ralnoj teologiji, ali i radu na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Đakovu čiji je on dekan, izašao je u prosincu 2009. go-dine zbornik znanstveno-stručnih radova s naslovom *Iščekivati i požurivati dolazak Dana Božjega*. Naslov upućuje na glavni

motiv i poželjno duhovno raspoloženje pastoralnih teologa i suradnika, a poslje-dično i samih vjernika laika zahvaćenih pastoralnom praksom. Zbornik ima 621 stranicu, u njemu su objavljena 33 rada i podijeljen je na četiri dijela: Obzorja pa-storalne teologije, Promišljanja o župnom pastoralu, Pastoral sakramenata pred no-vim izazovima te Poticaji za pastoralnu teologiju. Zbornik predstavlja skup kva-litetnih radova različitih autora, s tim da

većina radova obrađuje pojedine teme iz pastoralne teologije, dok preostali radovi obrađuju teme iz drugih područja teologije ili čak drugih znanstvenih područja, pri čemu je najzastupljenija demografska i sociološka analiza suvremenog društva u Republici Hrvatskoj i šire. Iako su radovi podijeljeni u četiri dijela, teme i područja koja su njima zahvaćena isprepliću se negdje više i negdje manje obrađuju u više tekstova, što je zapravo odraz višedimenzionalnosti i sveobuhvatnosti pastoralne teologije. Zato je za bolje sagledavanje cjeline Zbornika bolje prvo navesti teme koje su obrađene uz primjenu metode pastoralne teologije (i socijalnog nauka Crkve): vidjeti, prosuditi, djelovati, i to s obzirom na područje refleksije prema Crkvi i prema društvu. U tekstovima se analizira sadašnja situacija u pastoralu, prosuđuje što je dobro, a što bi moglo i trebalo biti bolje te se u tom smjeru daju smjernice kako to nastojati ostvariti. Obrađene teme su: definicija i obilježja pastoralne teologije; pastoral odraslih, braka i obitelji, sakramenati kršćanske inicijacije s naglaskom na sakrament potvrde i pomirenja; odnos školskog vjeronauka i župne kateheze; župni pastoral; metode i smjernice za pastoralni rad, suvremeni izazovi za pastoralni rad te obilježja pastoralnih suradnika i kakvi bi oni trebali biti u budućnosti ako se želi ostvariti uspješniji i kvalitetniji pastoral.

Osim tog velikog doprinosa za pastoralnu praksu, velik je broj tekstova koji se bave analizom društva s fokusom na demografske trendove, religiozno-

šću u društvu, izazovima sekularizacije i postmodernom paradigmatom nepostojanja jedne univerzalne istine, pluralizmom religija i religijskog tržišta. Sve se ove društvene analize dovode u odnos s pastoralom, tj. iznose kakve izazove to za pastoral predstavlja. Time ovi tekstovi mogu biti zanimljivi i korisni ne samo (pastoralnim) teolozima, nego i sociolozima, posebno sociolozima religije te nekim pomažućim strukama kao što su socijalni rad i psihologija s kojima pastoralni rad ostvaruje suradnju.

U prvom dijelu, *Obzorja pastoralne teologije*, nalazi se osam tekstova inozemnih i domaćih autora (autori radova: J. Baloban, S. Nimac, Paul. M. Zulehner – I. Naletova, W. Bünter, P. Slouk, K. Piechaczek, P. Kvaternik, A. Máté-Tóth). Josip Baloban se nakon definiranja pastoralne teologije osvrće na stanje pastoralne teologije u Hrvatskoj. Izražava žaljenje što na našim fakultetima nije živio znanstveno-istraživački profil teologije po čemu zaostajemo za katoličkim i protestantskim fakultetima Europe te upozorava na potrebu pastoralne teologije da trajno utječe na društvo pazeći da mjesto Crkve bude *u*, a ne *iznad* društva. Poziva teologe da se aktivnije nametnu medijima, tj. društvenoj javnosti (o čemu u svom tekstu govori i E. Kvaternik). Upozorava i na potrebu ostvarenja veće interdisciplinarnosti pastoralne teologije, a o čemu više u svom tekstu govori Stipe Nimac. Rad uvaženog austrijskog pastoralnog teologa Paula M. Zulehnera i Inne Naletove analizira rezultate istraživanja

o religijama i Crkvama u Istočnoj i Srednjoj Europi iz 2007. godine poznatijeg po imenu *Aufbruch*. Analizirani podatci najviše se odnose na Hrvatsku, Sloveniju i Srbiju, a obrađeni su vjerski pokazatelji crkvenosti i religioznosti. Iz podataka je jasno vidljiva razlika između stanovnika Republike Slovenije i Republike Hrvatske što autor objašnjava različitim religioznim razvojem društva od protureformacije nadalje te utjecajem komunizma u takvom povijesnom kontekstu. Nadalje autori upozoravaju na opasnosti za vjersko opredjeljenje i praksu zbog približavanja i ulaska u Europsku uniju. Ne žele davati prognoze nego to ostavljaju kao zanimljivo istraživačko pitanje, ali upozoravaju na potrebu razvijanja novih metoda pastoralala, bilo da se one oslanjaju na metode razvijene na Zapadu bilo na razvijanje vlastitih metoda. Pritom treba uzeti u obzir da je vjersko opredjeljenje sve više čin osobne odluke i da treba više evangelizirati djelovanjem na temelju evanđelja negoli samim poučavanjem. Willy Bünther posvetio je pažnju pastoralu odraslih. Naglasak stavlja na potrebu uvažavanja iskustva ljudi koje treba biti početna točka za pastoralni rad s odraslima, tj. da župa treba biti mjesto gdje odrasle osobe mogu komunicirati svoja životna iskustva i kasnije ih povezati s biblijskim i duhovnim iskustvom. Krystian Piechaczek izložio je, osvrćući se na iskustvo u Poljskoj, smjernice za izradu pastoralnih planova kao temelja za sustavni i kvalitetni pastoralni rad. Peter Kvaternik predstavio je pastoralne

naglaske u Sloveniji koje se može dobro dovesti u vezu s analizom stanja religioznosti i crkvenosti u Sloveniji dobivenom *Aufbruch* istraživanjem. Ističe probleme manjka svećenika i nezainteresiranost mladih za pastoralne aktivnosti. Novi pastoral vidi u malim zajednicama, a ulogu klerika u njihovu okupljanju i učvršćivanju u vjeri vjernika. Zalaže se za veću prisutnost Crkve u javnosti i medijima.

Drugi dio Zbornika, *Promišljanja o župnom pastoralu*, donosi šest tekstova domaćih autora (N. Vranješ, R. Razum, I. Džinić, D. Tukara, L. Marijanović i D. Iličić) koji su usmjereni na različita područja župnog pastoralala, ali s naglaskom na formaciju i poželjne kvalifikacije voditelja (primarno svećenika) i suradnika župnog pastoralala. Nikola Vranješ govori o pastoralnoj ulozi župnika i pastoralnim izazovima za župničku službu. Opisuje župnika kao navjestitelja Božje riječi, služitelja liturgije, vođu župne zajednice i graditelja zajedništva; analizira odnos župnika prema mjesnom biskupu, pokretima i skupinama u župi, prema drugim svećenicima te govori o važnosti svjedočke dimenzije njegova života za duhovni i moralni život zajednice. Kod uloge župnika kao voditelja upozorava na dvije opasnosti: prvu, da vodi župu na monarhistički način pa da drugi samo izvršavaju njegove odluke i drugu, da vodi župu laksistički, tj. da laici preuzmu ulogu i župnik ostane samo »obrednik« i koordinator. Za sam svećenički život upozorava na opasnost seku-lariziranog načina života koji svećenika

privlači, ali što se odražava na gubitku autentičnosti svećeničkog života. Ružica Razum naglašava mogućnosti župne kateheze. Posvješćuje da je biti katehetom odgovor na Božji poziv i ističe nužnost uvažavanja katehetskog rada župnih suradnika, ali i upozorava na potrebu nužnosti raspoznavanja i opreznije kritičke prosudbe svećenika kod izbora novih kateheta. Predstavlja novu katehetsku paradigmu kojoj su u središtu problemi identiteta, traženje smisla, usmjerenje za život i novu komunikaciju. Ivo Džinić daje konkretne upute o pastoralu s obiteljima, naglašavajući važnost suradnje s roditeljima kao preduvjet plodonosnog katehetskog rada s djecom i mladima te korištenja različitih metoda u skladu s fazama bračno-obiteljskog života. Važne odredbe pastoralnog dokumenta *Regule pastoralis* Grgura Velikog predstavljene su u radu Drage Tukara, a taj se povijesni pregled može usporediti i sa suvremenim pastoralnim potrebama kao i s viđenjem uloge župnika predstavljenog u opisanom radu Nikole Vranješa. Najopsežniji i pažnje vrijedan je rad Luke Marijanovića *Uzdržavanje pastoralnog svećenstva prije uvođenja novog financijskog sustava* koji osim opsežnog i kvalitetnog povijesno-društvenog pregleda davanja lukna i štolarine u Slavoniji početkom 19. st. (popraćenog povijesnim izvorima iz arhiva, čime se prikazuje ne samo uzdržavanje svećenika nego i uloga Crkve i župnika u tom vremenu) i kratkog prikaza osnivanja Ekonomata Đakovačke biskupije, daje i etnološki osvrt (davanje

prinosa u naturi na selu prigodom velikih blagdana i sakramentalna) te aktualizira današnji problem davanja milodara i općenito odnosa Crkva – financije, što rad čini aktualnim i vrijednim za današnje i buduće rasprave o toj sve aktualnijoj društvenoj temi. Drago Iličić donosi pregled odredaba o župi i župniku u *Zakoniku kanonskog prava* te o smjernicama Druge biskupijske sinode đakovačke i srijemske o župi. Rad Zvonka Pažina doprinos je aktualnoj raspravi u teologiji liturgijskog slavlja i o mjestu sakramenta potvrde u kršćanskoj inicijaciji. Josip Šimunović ističe prednosti koje vjeroučitelj može iskoristiti u pripremi učenika za sakrament potvrde u školskom vjeronauku, konkretno predlažući nastavne cjeline i jedinice iz Plana i programa školskog vjeronauka korisne u pripremi za primanje potvrde. O sakramentu pomirenja kao pastoralnom izazovu i s time povezanim pitanjima, osobito društvenog i znanstvenog poimanja grijeha i pokore, pisao je Alojzije Čondić, dok je Vladimir Dugalić predstavio lik svećenika kao službenika sakramenta pomirenja u svjetlu pokoncilskih dokumenata. Dražen Živić daje sliku demografskih činitelja braka i obitelji u Istočnoj Slavoniji u drugoj polovici 20. st. te naznačava lošu prognozu za natalitet i dobnu strukturu stanovništva. Na temu obitelji nastavlja se Veronika Reljac radom o obiteljskom pastoralu, ponajviše se oslanjajući na Direktorij za obiteljski pastoral Crkve u Hrvatskoj. Ovo poglavlje Zbornika završava radom Ivice Raguža koji otvara

novu, dosad nedovoljno aktualiziranu temu pastorala samaca te uopće teološkog vrijednovanja staleža samaca uz redovnički i stalež braka.

Posljednji dio Zbornika čini zbir različitih tekstova nevezanih direktno uz pastoral. To različita viđenja društvenih i teoloških tema koje je ipak vrijedno razmotriti u svjetlu pastoralnih izazova. Tako se analizom društva bavi rad Alberta Franza (izazovi sekulariziranog društva za religiju i pastoral; potreba jačanja osobne vjere i svjedočenja vjere u društvu te povezivanja teologije i duhovnosti), Nediljka Ante Ančića (analizira nove knjige američkog sociologa religije Petera L. Bergera o sekularizmu u Americi i Europi te daje komparativni međureligijski pregled učenja o zajedničkim religijskim temama), nadbiskupa Želimira Puljića o ulozi Crkve u suvremenom društvu, Alice Wertheimer-Baletić (demografski pokazatelji i kriteriji postranzicijske etape u razvoju stanovništva), Anđelka Akrapa (komparativna analiza demografskih promjena u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju, odnos pronatalitetne i stambene politike i strukture radno sposobnog stanovništva, odnos demografske i socijalne politike). Gordana Črpić objašnjava povezanost sociologije i teologije, analizirajući specifičnosti i razlike, ali i dodirne točke tih dviju znanosti te naglašava prednosti njihova povezivanja.

Druga je grupa radova više biblijske tematike. Tako Karlo Višaticki opisuje ulogu proroka u biblijskom kontekstu

i prezentira malo poznate proroke u Bibliji. Božo Odobašić opisuje s izvrsnim pravno-povijesnim pregledom službu kralja u narodima starog vijeka te ustavu kraljevstva u Izraelu, a Milan Mogaš analizira Kačićev prijevod Očenaša. U Zborniku su još tri rada: Suzane Vuletić o važnom doprinosu Crkve u razvoju pružanja medicinskih usluga i oblikovanja medicinske etike te o opasnostima i izazovima današnjih biomedicinskih znanosti, F. Emanuela Hoška o raspravi o redovnicima na Ugarskoj nacionalnoj sinodi 1822. godine i Tihonija Zovka koji donosi iscrpnu bibliografiju radova profesora Aračića.

Kao nedostatak Zbornika mogao bi se navesti izostanak makar kratkih bilježaka o autorima što naravno nije nužno, ali bi, uzimajući u obzir da Zbornik nudi mnogo tekstova korisnih ne samo teolozima nego i ostalim znanstvenicima iz raznih struka koji vjerojatno nisu upoznati s imenima autora i njihovim područjima djelovanja, bilo smisleno predstaviti autore. Također, prilikom izdavanja uredništvu se potkrala grješka pa prvi dio djeluje kao nelektorirani tekst s primjetnim brojem pogrešno napisanih riječi. U zadnjem dijelu Zbornika nalazi se nekoliko tekstova koji su nastali kao odraz poštovanja prema prof. dr. sc. Peri Aračiću i sami po sebi su kvalitetni, ali djelomično narušavaju crvenu nit Zbornika i time mogu iznenaditi čitatelja koji, vjerujem, to ipak neće zamjeriti jer je napomenut razlog njihova objavljivanja u knjizi.

S obzirom na opseg, kvalitetu, interdisciplinarnost i sveobuhvatnost ovog Zbornika čini mi se da je pastoralna teologija, ali i općenito teologija, dobila hvalevrijedan i koristan priručnik koji prikazuje različita promišljanja o izazovima suvremenog društva Crkvi te nudi smjernice adekvatnog vjerničkog i crkvenog odgovora na njih. Budući da su

radovi ponajviše okrenuti budućnosti u analizi sadašnje društvene situacije i prognozi buduće, ovaj Zbornik nudi usmjerenje za pastoralni rad u nadolazećem razdoblju, koje međutim treba početi već sada, a na što i sam naslov Zbornika jasno upozorava.

Valentina Kanić

**Charles TAYLOR, *Etika autentičnosti*,
Verbum, 2009., 134 str.**

Knjiga Charlesa Taylora *Etika autentičnosti* (*The Malaise of Modernity* ili *The Ethics of Authenticity*) na engleskom je objavljena već 1991. godine, a hrvatski prijevod se pojavio tek 20-ak godina nakon originala u izdanju Verbuma. Prema mnogim kritičarima knjiga je jedna od najvažnijih radova iz filozofije morala u zadnjim desetljećima. Zapravo Taylor je dirnuo u samu srž čovjekovih aktualnih pitanja: tko smo i kako bi trebali živjeti. Kao pripadnik tradicije komunitarizma, Taylor smatra da je moderna tematizacija osobnog identiteta, zahvaljujući liberalizmu, previše apstraktna, monodimenzionalna i instrumentalna. Prema njegovu mišljenju, teoretičari liberalizma John Locke, Thomas Hobbes, John Rawls i Ronald Dworkin zanemarili su one veze koje pojedinac ima sa svojom zajednicom i s ostalim »značajnim drugima«, prema Meadovoj terminologiji. Realna vizija samog sebe treba priznati

»horizonte značenja«, odnosno kontekst društvenih veza i dijaloga s drugima, unutar čega etički izbori dobivaju važnost i značenje. Bez priznavanja takvog konteksta – koji zastupa komunitarizam – životni izbori gube značenje, jer svi izbori zadobivaju jednaku vrijednost.

Ako želimo jasno razumijeti naše vlastite stavove, nas same i naše vrijednosti, moramo, kaže Taylor, razumijeti tijek naše intelektualne prošlosti koji nas je doveo u aktualnu krizu u kojoj se nalazi moderno doba. U knjizi *Etika autentičnosti* Taylor metodom povijesne rekonstrukcije opisuje moderno društvo analizirajući tri nelagode i s njima tri međusobno povezana pada modernog društva: prva nelagoda je individualizam i s njom povezan gubitak značenja i smisla ili iščezavanje moralnih horizonata; druga nelagoda je odčaravanje svijeta ili instrumentalni razum i s njim povezano pomračenje ci-